

„Az aranyszarvas új üzenete”

A Herman Ottó Múzeum képtára

Tudom, nem illendő dolog személyes hangot ütni, holmi érintettségre, érzelmi kapcsolatra hivatkozni egy tárgyilagos recenzió szerzőjének. Mégis kivételt teszok, mert szívmengető érzéssel lapozgattam, olvasgattam, gyönyörködtem képeiben, kíváncsisággal böngésztem adattárait e vonzóan szerkesztett albumnak (katalógusnak!). Indokom számos. Háromra hivatkozom csupán!

A belső címdalt felütve, Borsos Miklós *Múza* című érmére bukkantam. A továbbiakban még öt érmét s a remek Barcsay-fejet találtam. E művek Miklós mesterhez fűződő emlékeimet hívták elő az idő mélyéből.

Az új állandó kiállítás – ez lenne e szép könyvvel együtt „az aranyszarvas új üzenete!” (t.i. a szkíta szarvas a miskolci múzeum emblémája, jelképe) – képeinek, szobrainak jelentős részét kiállíthattuk egykor a Szombathelyi Képtárban. A „hattyúdalomnak” számító tárlatot dr. Végvári Lajos nyitotta meg 1996-ban.

Ő nemcsak muzeológus kollégám, hanem földim és haláláig segítő barátom volt. Bizonyítják kedvesen dedikált könyvei, ezek egy részét ajánlottam is írásaimban az olvasók figyelmébe. Bár nincs már köztünk, e könyvben minduntalan az ő szellemének, tevékeny munkálkodásának tényszerű nyomaival találkozhatunk.

A miskolci múzeum a kiegyezés után hivatalosan keltett közgyűjtemény alapítási hullám utórezgéseként született 1899-ben. A gondolattal együtt

született meg a képtár létesítésének életrevaló ötlete s rögtön kijelölték gyűjtőkörét is. A cél kettős volt: a helyi mellett az egyetemes magyar művészet alkotásainak megszerzésére törekedtek. A gyarapítás a múlt század közepéig mégis az előbbit preferálta, de már az így gyűjtött – s folyamatosan látható! – anyag is jelentős életműveket, fontos alkotásokat tárt a közönség elé. Lendületet adott – s ezzel Miskolc művészeti életét is magasabb fokra emelte! – 1921-től a Képzőművészeti Főiskola nyári művésztelepe, amely a gyűjteményfejlesztés körét bővítette és neves festőket vonzott, kötött időlegesen vagy véglegesen a városhoz.

Jelentős elmozdulás következett be a század közepén, amikor a város művészeti központtá lépett elő. Két országos kiállítás sorozat kapott otthont – Országos Képzőművészeti Kiállítás, illetve Országos Grafikai Biennálé – és ez kedvezően hatott a múzeum képzőművészeti gyűjteményének fejlődésére is (közületi vásárlások). A gazdagodást szolgálta, lendületet adva, a művészek ajándékozási gesztusa (Kmetty János, Kunt Ernő, Mazsaroff Miklós és mások), továbbá a megyében rendre alapított, megnyíló kisgalériák gyűjteményei s a múzeum saját vásárlásai (Régi szép idők!). Az így kialakult, képzőművészettel foglalkozó hálózat biztos hátteret jelentett a Herman Ottó Múzeum Képtára mögött.

A képtár fejlődését elősegítő mozzanatok közül még kettőt emeljünk ki,

mert ezek meghatározó erővel bírtak a további munka szempontjából. Az egyik dr. Végvári Lajos letelepedése Miskolcon: „...hozzaértése, a következő két évtized során intézményünkben kifejtett áldásos tevékenysége mai napig jótékonyan érezteti hatását” – hajt fejet a képtár történetét összefoglaló Pirint Andrea bevezető dolgozatában.

A másik – s ezt nagy részletességgel tárgyalja tanulmánya további részében! – a Petró-gyűjtemény megszerzése, integrálása a múzeumi anyagba. Az akció jelentőségét, helyét Végvári professzor határozta meg. A pécsi Modern Képtárba került dr. Tompa Kálmán-gyűjteménnyel együtt a legjelentősebb – 1945 után keletkezett – kollekciónak ítélte a dr. Petró Sándor gyűjtötte anyagot. Megszerzése, kezelése és társítása a korábbi szerzeményekkel, mintegy megvetette az alapokat, részben körvonalazta a többször átrendezett állandó kiállítások koncepcióját, amely így, e végleges formában a „magyar művészet történetének keresztmetszetét adja”.

Szerzőnk nyomon követi – amennyire az adatok erre lehetőséget nyújtanak! – Petró Sándor szenvedélyének „hőemelkedését”. Igazából a „polgári”, középosztálybeli gyűjtők „fejlődéstörténetéhez hasonló” út az övé is, eredményeivel, sikereivel, tanulságaival és kudarcaival egyetemben. Példákat említ s kibontja egy-egy jelentősebb szerzemény előéletét s követi sorsát a miskolci gyűjteményig.

A „muzeológusi megszállottság” eredményeit, a megálmodott „21. századi képtár” értékeit tárja elénk az állandó kiállítás s vezet, mintegy segítő kezét kínálva e szép képeskönyv, tudományos igényű katalógus. Útravalóul Végvári gondolatát ajánlja figyelmünkbe a szerkesztő: „A művészet mindenkié, a művészethez csak szív kell, odaadás és

tisztességes módon befogadó alázat”. Ha minden együtt, következhet az elmélyült szemle!

A majd kétszáz (194) színes reprodukció – a 17. századtól úgy a 20. század közepéig – kínál élményszerű áttekintést. A nyitókép egy történelmi tárgyú, ritkaságnak számító miniatúra (Zsitvatoroki béke – Követek fogadása), míg a sort a tisztelet szándékát kifejező, Csabai Kálmán festette dr. Petró Sándor „jellemportré” zárja. A két végpont között, a teljesség felé törekedve – de nem áhítózza sem a Magyar Nemzeti Galéria, sem más képtárak babérjaira! – „elvonul” szemünk előtt két egész és egy fél évszázad magyar festészetének, szobrászatának számos kiemelkedő, alkotásaival itt jelentkező egyénisége.

A katalógus (és a kiállítás) a műveket – egy-egy kivételtől eltekintve – időrendet követve, mutatja be. Az oldalak elrendezése, tipográfiája nagyjából azonos elveket követ. A mű jelentőségét a reprodukció méreteivel is hangsúlyozó színes nyomat és a két elemből álló szöveges rész áttekinthető, kiegyensúlyozott tükröt mutat, mégsem sablonos. Mindig az adott információ mennyisége dönt a laptükör felosztásában. Általában egy lap–egy mű jellemző, de más megoldás is bőven megjelenik. Pl.: két (Rombauer János) vagy három mű (Faix és Leybold), illetve egy teljes oldalt kitöltő kép vagy részlet (Liezen-Mayer Sándor, Keleti Gusztáv, Csontváry).

A sokezres múzeumi gyűjteményből általában egy művész legjelentősebbnek ítélt alkotása került bemutatásra. Ha az őrzött művek száma vagy az alkotó művészettörténeti értékrendben elfoglalt helye indokolja, akkor kettő vagy több is (Kmetty János két helyen két-két művel, Gulácsy Lajos 6 képpel, Szinyei 4 festményével, Borsos Miklós 6 plasztikával, a

Ferenczy-család 6 alkotással). A kép alatt-mellett vastag betűs szöveg a művész nevét, évszámait, a mű címét, keletkezése idejét, sorszámát, illetve ezek angol fordítását tartalmazza. Szürke négyszög mezőben a további meghatározó muzeológiai adatsor olvasható: technika, méret, jelzés, leltári szám. Külön sorban utalás van a származásra (pl.: Petró-gyűjtemény). Ezt követik a mű korábbi kiállításait felsoroló adatok: év, helyszín, intézmény (1995. Nyíregyháza, JAM). Végül az irodalomra utalnak a rövidítések (pl.: Bakó 1981).

A műtárgyak ismertetésének harmadik „elemét” a különböző terjedelmű leírások – de helyesebb, ha „kisszékét” mondunk! – adják. Ezekben megtalálható minden, nem feltétlenül csak adatszerű információk, amelyek segítségünkre lehetnek a tájékozódásban, értelmezésben. A két szerző, Pirint Andrea főleg a festőket, míg társa, Goda Gertrud a szobrászat körébe tartozó műveket, továbbá a helyi és környéki, provinciába tartozó festők munkáit szemlélte. Mondanivalójukat teljes összhangban, azonos elvek szerint, egységes szerkezetbe fogalmazták meg, csak néha engedtek árnyalatnyi eltéréseket. Írásaikban röviden utalnak a mű születésének történelmi hátterére, a körülményekre, foglalkoznak eredetével. Röviden megemlékeznek a művész tanulmányairól, mestereiről. Jellemzik általában munkásságát, kiemelnek fontosnak ítélt momentumokat, tényeket. Ezt követi az alkotás elemzése: értelmezik a témát, analógiákat említenek, jellemzik a kompozíciót, majd ismertetik az anyagkezelés, színhasználat, festésmód, mintázás módozatait. Végül minősítik az alkotást, kijelölik helyét az életművel és a gyűjteményben. Már egyedi jelleget kölcsönöz egy

idézet vagy a műre-művészre vonatkozó érdekesség. Az összefoglalt ismeretek kutatásokon nyugosznak, kialakult, elfogadott és a szakirodalomban rögzített nézeteket, értékrendet tükröznek. Csak néha találunk olyan megjegyzést, amely a további kutatások szükségességét hangoztatja. Példaként a három művel szereplő – tehát jelentősnek ítélt! – lőcsei Rombauer Jánost említjük, akinek a kutatások ellenére életműve „feltáratlan még”.

Az anyag kiválogatói megkülönböztetett figyelmet fordítanak – a képtár geográfiai, regionális helyzetére gondolva! – a felvidéki, északmagyarországi gyökerű vagy ott működő művészek munkásságára. A kötődés jellegét – születés, családi kapcsolat, letelepedés, elvándorlás – és mértékét minden esetben kiemelik (Vedres Márk – Ungvár; Bogdány Jakab – Eperjes; Latkóczy Lajos – Rozsnyó; Csontváry – Kisszeben; – Felvidékiként említik Ligeti Antalt is! – de Nagykároly a Szatmári-síkságon keresendő!). A kapcsolat mélysége a műleírások terjedelmében is kifejezésre jut. Különösen vonatkozik azokra, akik Miskolc művészeti életének kialakulásához, felemelkedéséhez valamilyen formában hozzájárultak. A példatár e tekintetben is gazdag. Goda Gertrud Holló Barnabásról szólva – gömöri eredetére utalva – külön is kifejezi az elismerést: „...örömünkre szolgál, hogy a régióhoz életrajzilag, de több emlékművel is kötődő alkotót hozzá méltó plasztika képviseli”. Réti István érdemei közé tartozik – három festménye mellett! –, hogy szerepet vitt a miskolci művésztelep alapításában. Aktivitását jelzi, hogy előadóként, itt dolgozó festőként és kiállítóként is segítette a művészeti közízlés emelését. A művésztelep vezetőjeként Benkhard Ágost végzett hasznos munkát. Körösfői-Kriesch

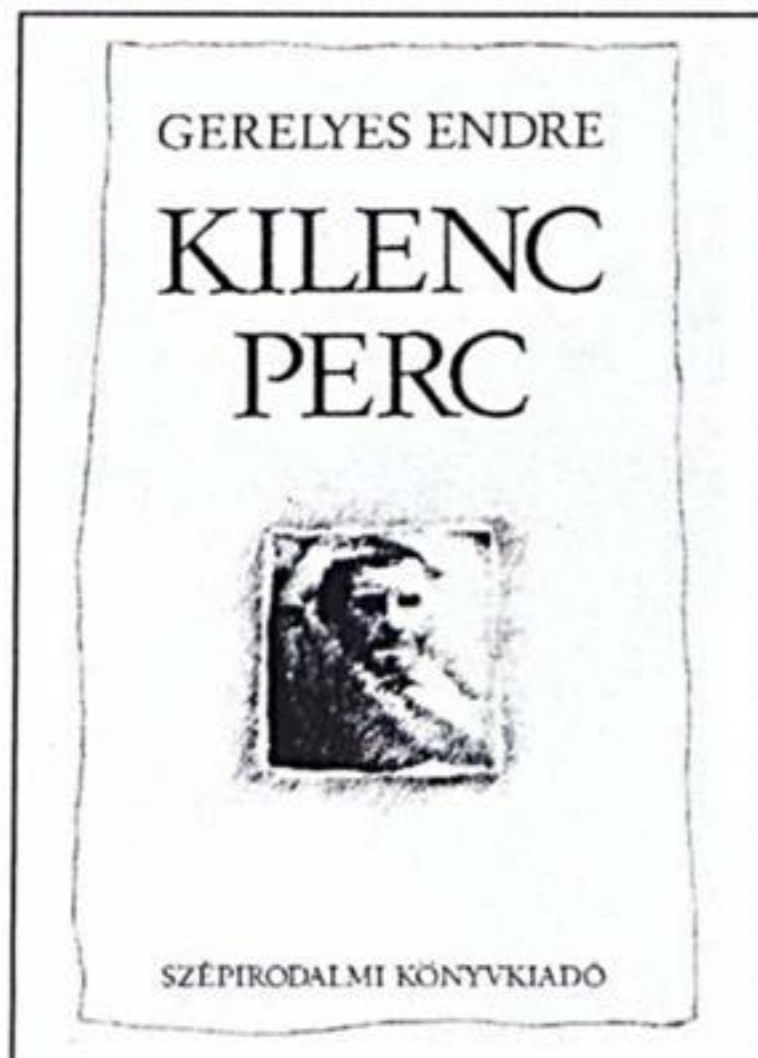
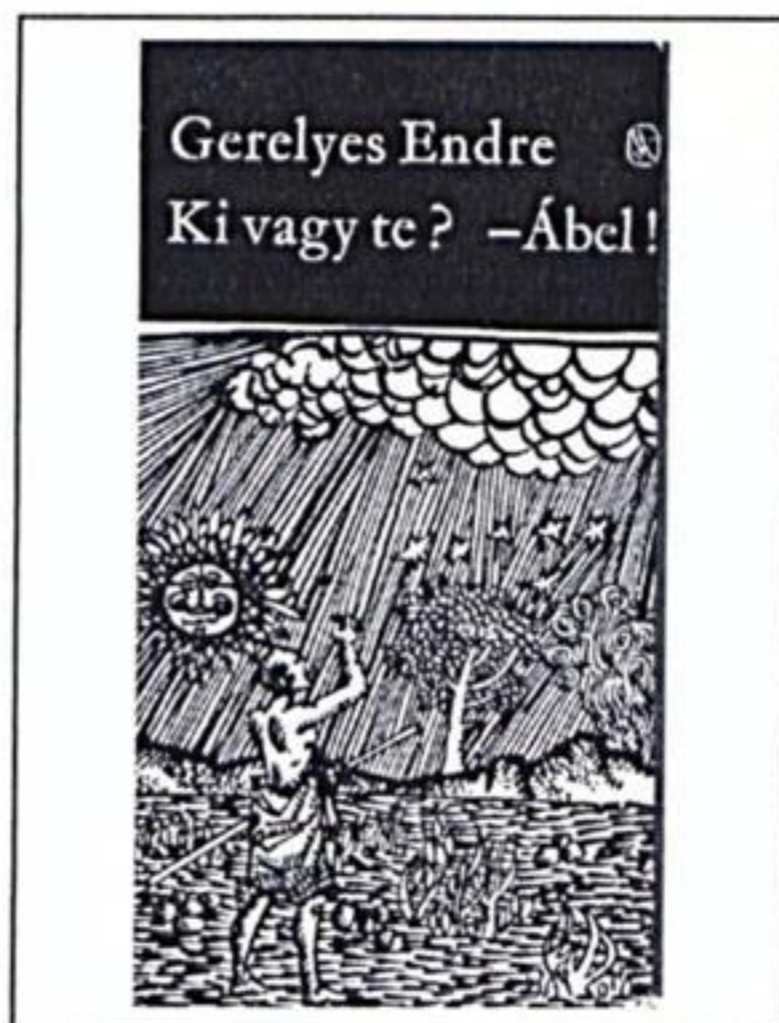
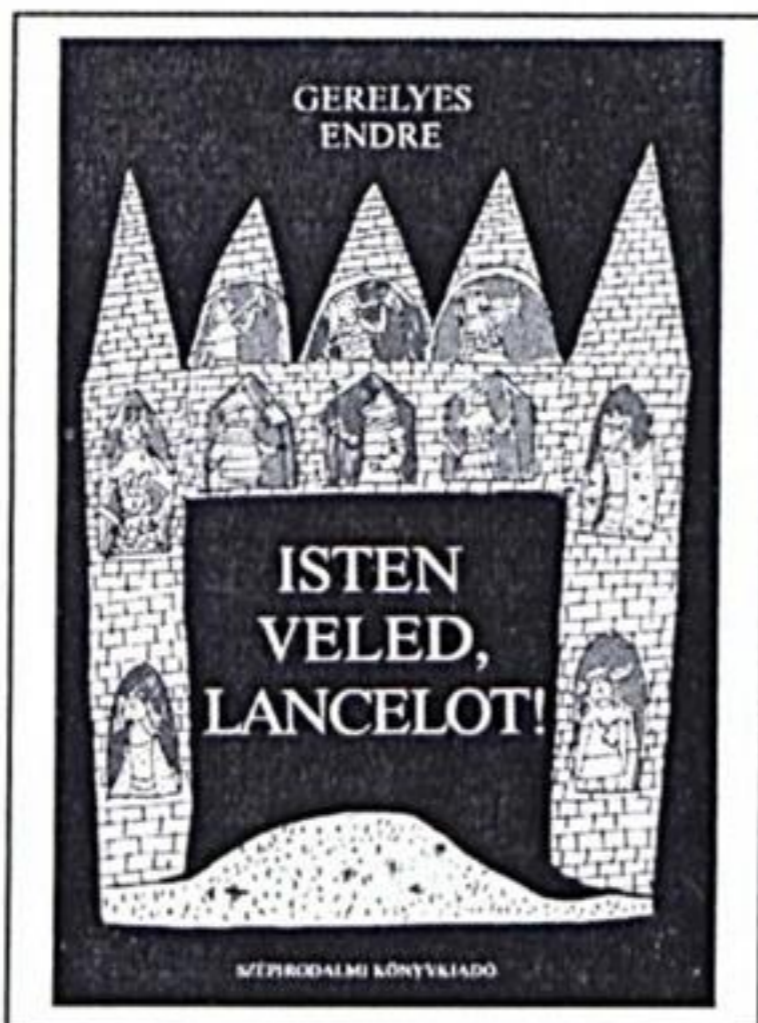
Aladár nagy sikerű előadása a szecesszió időleges térnyerését indította el a városban. A francia felmenőkkel büszkélkedő rozsnyói Latkóczy az „első számbavehető hivatásos és művészi értékkel megáldott művésze” Miskolcnak, aki után népes tábor sorakozott tehetséges helyiekből. Helyén való megállapítás: „A múzeum törzsanyaga szépen leképezi a 20. század első felének miskolci képzőművészetét”. Néhány név mutatóba: szép gyűjtemény képviseli a „festészeti műintézet” alapító Hradil Vince gyermekeinek – Halász-Hradil Rezső és Elemér, s a rokon, városrészleteket festő Hradil Vilmos – munkásságát (Petró Sándor érdeme). A szervezeti keretek (szabadiskola, művészeti oktatás, Miskolci Művészek Társasága) megteremtésében jeleskedett a „kirajzolt” nagybányai Balogh József, a legjobb munkáit itt festő Barzó Endre. Szabadiskolát szervezett Ruttkay György. Miskolcra indult Sassy Attila, itt élt az erdélyi származású Imreh Zsigmond. Ide tért meg a nehezen kategorizálható Mokry Mészáros Dezső (jelentős gyűjteményét őrzik a múzeum!)... a sor napjainkig törés nélkül folytatható.

A „hely szellemét” sugárzó, kiragadott példák – az egyetemes magyar művészet összképébe tagolódva – jól kiegészítik a valóban kiemelkedő „csúcsműveket” – Kelety Gusztáv: Tátrai táj vízeséssel; Szinyei: Mező; Paál László: Erdő széle; Fényes Adolf: Asztalos; Czóbel: Piros fotelban ülő nő; Csontváry: Öreg halász, Mandulavirágzás; Derkovits: Anyaság; Aba Novák: Laura; – prezentáló válogatást.

Haszonnal tanulmányozhatók a kötet végéhez csatolt adattárak. Így a betűrendbe szedett műtárgylistá, rövidítésjegyzék. A kiállítások listája felsorolja, 1902-től 2004-ig azokat a tárlatokat, ahol a „miskolci gyűjtemény” műtárgyai egyedileg vagy kollektív bemutatásra kerültek. A válogatott irodalom az alkotókkal és művekkel foglalkozó legfontosabb műveket sorolja és feloldja a rövidítéseket. Történeti munkákat és friss anyagokat egyaránt tartalmaz. Nem szándékunk hiánylistát összeállítani, három monografikus feldolgozást mégis megemlítenk: 2002-ben jelent meg a *Borsos Miklós érmei Portrék I.* című album (Magyar Képek Kiadó), amelyből megtudhatjuk, a mester mintegy ezer érmet készített. Abból 300 körüli előlapot és reverst mutat be a könyv. Miként azt is, hogy a „miskolci másfélszáz” messze nem „hiánytalan, teljes kollekciója” az életmű eme terrénumának. Miskolcon jelent meg 2003-ban (Well Press Kiadó) Végvári Lajos: *Szőnyi István – Bernáth Aurél* című kötete. Megkerülhetetlen munka, miként Kratochwill Mimi: *Czóbel Béla élete és művészete* című monográfiája (Magyar Képek Kiadó, 2001).

A katalógus szerkesztői joggal számítanak gyűjteményük, kiállításuk és katalógusuk iránti külföldi érdeklődésre. Csak dicsérni tudjuk a bevezető angol fordításának közlését. Sokat használhat művészetünk nemzetközi megismertetésének az ugyancsak angol nyelvű, a lényeges adatokat tartalmazó művészéletrajz füzér.

(Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 2004)

Gerelyes Endre és Schlattner Edit edzés közben

